

INTERVIEW GEORGE MONBIOT

De Britse schrijver George Monbiot heeft een nieuw verhaal voor links

Het neoliberalisme heeft er een puinhoop van gemaakt, maar het kapitalisme hoeft niet weg. Volgens de Britse schrijver George Monbiot begint in een linkse lente in de buurt, de tuin en de bibliotheek.

Peter Giesen 26 oktober 2018, 17:54

George Monbiot. Beeld Illustratie Hans Klaverdijk - Foto Matt Writtle /Hollandse Hoogte

Een ongebruikelijk felle najaarszon verwarmt de tuin van klimaatactivist George Monbiot in een buitenwijk van Oxford. 'Ik voel me bijna schuldig dat ik ervan geniet', lacht hij. 'Een vriend van me

zei: het klimaatprobleem is net zoiets als anorexia. In de eerste fase lijkt het een verbetering. Iedereen zegt: je bent afgevallen, wat zie je er goed uit. Pas daarna loopt het uit de hand.'

Monbiot (55) is een goedlachse, ontspannen ogende Brit. Hij is ook een geharnast activist die een avontuurlijk leven heeft geleid. Hij werd bij verstek tot levenslang veroordeeld in Indonesië, in elkaar geslagen door de politie in Brazilië en bezweek bijna aan hersenmalaria in Kenia. Terug in Engeland ontwikkelde hij zich tot een invloedrijke stem op de linkervleugel, vooral door zijn column in *The Guardian*. Monbiot, opgeleid als bioloog, maakt zich even druk over klimaat en milieu als over economische ongelijkheid.

In zijn laatste boek *Uit de puinhopen* gaat hij op zoek naar een linkse lente. Die begint voor hem heel klein, met het versterken van lokale gemeenschappen, door buurtacties en gezamenlijke projecten, zoals het opzetten van een bibliotheek of het verbouwen van biologische groenten. Als 10 tot 15 procent van de burgers bij zulke projecten betrokken is, ontstaat er een politieke humuslaag waarop de samenleving verder gedemocratiseerd kan worden. Monbiot verwijst naar hoopgevende experimenten, onder meer in Reykjavik, waar meer dan de helft van de inwoners heeft meegepraat over de begroting, de infrastructuur en de koers van de stad.

'Monbiots hoopvolle, praktische energie is precies wat links nu nodig heeft', schreef *The Guardian* over zijn boek. Links is amechtig op zoek naar een nieuw verhaal, stelde *NRC Handelsblad*: 'Het goede nieuws is dat het verhaal bestaat: je kunt het lezen in *Uit de puinhopen* van George Monbiot.'

Het verhaal vormt het hart van elke succesvolle politiek, zegt hij. 'Een van de interessantste ideeën die ik bij de research voor mijn boek tegenkwam, was dat elk succesvol politiek verhaal dezelfde narratieve structuur heeft. Het is een herstelverhaal en gaat ongeveer zo: het land wordt geteisterd door wanorde, veroorzaakt door machtige en boosaardige krachten. De held komt in opstand tegen deze wanorde.'

Hij overwint de boosaardige krachten en herstelt de orde. Natuurlijk is dat een bekend verhaal in de populaire cultuur. Je komt het tegen in *Lord of the Rings* of *Harry Potter*. Maar het werkt ook in de politiek.

‘Na de Tweede Wereldoorlog had je het sociaaldemocratische verhaal, dat in Groot-Brittannië werd verteld door de econoom John Maynard Keynes. Het land werd geteisterd door wanorde, veroorzaakt door een economische elite die het volk tot bedelaar maakte met haar *laissez-faire*-politiek. De held was de staat die de economische rijkdom terugwon voor het algemeen belang, de consumptie stimuleerde en werkgelegenheid creëerde. Zo werd de orde teruggebracht.

‘Daarna werd het neoliberale verhaal verteld. Dat was precies het tegenovergestelde: het land wordt geteisterd door wanorde, veroorzaakt door de staat en de sociaaldemocraten die vrijheid en individualiteit hebben verpletterd. De held van het verhaal is de vrijheidslievende ondernemer, die de orde herstelt door de vrije markt te openen. In 2008 viel het neoliberale verhaal uit elkaar. We stapten naar voren en zeiden: *right*, we moeten een einde maken aan deze nonsens, en ons alternatief is...’ Hij laat een stilte vallen. ‘We hadden gewoon niets. We hadden geen nieuw herstelverhaal.’

Het populisme had wél een verhaal.

‘Precies: het land wordt geteisterd door wanorde, veroorzaakt door de machtige en boosaardige neoliberalen, feministen en multiculturalisten. We werpen het multiculturalisme omver en nemen onze nationale lotsbestemming weer in eigen hand. Daarom is het zo belangrijk dat links een eigen verhaal vertelt. Als links het niet doet, zullen anderen het doen. En tegenwoordig zijn dat heel gevaarlijke mensen die ons naar het duister zullen leiden.’

Welk verhaal moet links vertellen. Terug naar de naoorlogse solidariteit?

‘In de politiek is het heel moeilijk het oude keynesiaanse verhaal op te graven, en te zeggen: kijk, dit is ons nieuwe verhaal. Het voelt gewoon oud en saai aan. Maar willen we ook terug naar Keynes? Mijn

antwoord is: nee. In het hart van het keynesianisme ligt het stimuleren van economische groei door overheidsuitgaven. Zo wordt de consumptie aangejaagd en werkgelegenheid gecreëerd. Maar dat is onverenigbaar met de erkenning van het feit dat onze planeet grenzen heeft die al bereikt zijn. Ik hoop dat Jeremy Corbyn de volgende premier van Groot-Brittannië wordt, maar zijn verhaal was gebaseerd op de 20ste eeuw. Gelukkig ziet Labour dat nu zelf ook in. Ik werk aan een rapport voor de partij, waar ik verder niets over mag zeggen.'

Wat is dan uw herstelverhaal?

'Het land wordt geteisterd door machtige en boosaardige krachten van neoliberale economen en politici die ons vertellen dat we individuen zijn wier natuurlijke bestemming het is om als zwerfhonden te vechten om een vuilnisbak. Wij, de helden van het verhaal, erkennen dat mensen over unieke altruïstische en empathische vermogens beschikken. We zullen gemeenschappen bouwen die mensen een gevoel van geborgenheid geven. Op die manier herstellen we de orde in het land.'

Gemeenschap is een gevaarlijk begrip, dat al snel leidt tot uitsluiting van de mensen die niet tot de gemeenschap behoren.

'Maar mensen zoeken gemeenschap. Als je mensen niet het gevoel geeft dat ze ergens bij horen, bij een gemeenschap die gul en inclusief is, zullen ze de gemeenschap elders zoeken, wellicht bij een gemeenschap die wreed en exclusief is. De belangrijkste taak voor links is om geborgenheid te bieden op een manier die inclusief is. Dat is ook mogelijk. Een van de verbazingwekkende dingen aan de gemeenschappelijke projecten waarbij ik betrokken ben, is de enorme diversiteit van de deelnemers.

'Als je een gezamenlijke activiteit met mensen onderneemt, worden verschillen in huidskleur, geslacht, leeftijd of achtergrond irrelevant. Ik heb een volkstuintje. Op ons complex vind je mensen uit de hele wereld. Naast mij tuiniert een vluchteling uit Servië, aan de overkant van het pad een man uit Guyana.'

Die gemeenschappelijke projecten zijn heel sympathiek en waardevol, maar kunnen ze de samenleving veranderen?

‘Op zichzelf natuurlijk niet. Maar ze vormen de vruchtbare bodem waaruit andere dingen kunnen groeien. In Reykjavik kunnen burgers meepraten over de koers van hun stad. Voor mij is dat het beste voorbeeld van politieke participatie ter wereld. Dat lukt nooit in Groot-Brittannië, zeggen veel mensen, want IJsland is een homogeen land en Groot-Brittannië is heel divers. Maar je kunt ook de Britse gemeenschap homogeniseren door mensen met een verschillende achtergrond te laten samenwerken.’

In *Uit de puinhopen* geeft Monbiot voorbeelden van gemeenschapsprojecten. Lokale munteenheden, samen voor de kinderen zorgen, samen inkopen doen, elkaar eenvoudige technische vaardigheden leren. In Todmorden in Yorkshire wordt fruit en groente geteeld in de openbare ruimte en ongebruikte hoekjes. Een ander voorbeeld is De Leeszaal in Rotterdam: na sluiting van enkele wijkbibliotheken werd een voormalig badhuis door buurtbewoners omgevormd tot bibliotheek annex ontmoetingsplaats en activiteitencentrum.

Als 10 tot 15 procent van de burgers actief is in zulke projecten zal een heel andere samenleving ontstaan, denkt Monbiot. Dan wordt het normaal om vrijwilligerswerk te doen, om mee te praten over de inrichting van de stad, om het politieke leven in eigen hand te nemen. Het kapitalisme hoeft niet omver te worden geworpen: er zal een alternatieve sfeer ontstaan waarin burgers zelf een groot deel van hun zaken regelen.

Monbiot is ook voorstander van referenda, hoewel hij niet gelukkig is met de uitslag van de volksraadpleging over de Brexit. Maar als je mensen maar één keer de mogelijkheid geeft om de heersende macht dwars te zitten, zullen ze die altijd gebruiken, denkt hij: ‘Als je mensen behandelt als idioten, zullen ze zich als idioten gedragen.’ Zwitserland laat zien dat een referendumstelsel goed kan werken, zegt hij, al worden er soms dwaze beslissingen genomen, zoals het verbod op minaretten.

cv

George Monbiot

1963 Geboren in Henley-on-Thames

1982-1985 studeert biologie in Oxford

1985-1987 onderzoeksjournalist voor de BBC

1987-1989 onderzoekt transmigratieprogramma Soeharto in Indonesië. Schrijft hierover *Poisoned Arrows* (1989)

1989-1992 werkt met kleine boeren in Brazilië. Schrijft *Amazon Watershed* (1991)

1992-1993 doet onderzoek naar geweld tegen nomaden in Kenia en Tanzania. Schrijft *No Man's Land* (1994)

1993 Terug in Groot-Brittannië

1996 Begint zijn column in *The Guardian*

2000 *Captive State*, over de macht van het bedrijfsleven in Groot-Brittannië

2003 *The Age of Consent*, over een rechtvaardige wereldorde

2006 *Heat*, over het klimaatprobleem. Wint in 2007 de Premio Mazotti, maar haalt hem niet op in Venetië, omdat hij de prijsuitreiking niet belangrijk genoeg vindt om vliegen te rechtvaardigen.

2008 Probeert een 'burgerarrestatie' uit te voeren van John Bolton, de huidige veiligheidsadviseur van president Trump, omdat hij een van de initiatiefnemers van de Amerikaanse invasie in Irak was.

2013 *Feral*, over het terugbrengen van 'wilde' natuur

2018 *Uit de puinhopen*, een nieuwe politiek in een tijd van crisis

Is uw beeld van het kapitalisme niet al te somber? De meeste mensen leven toch heel behoorlijk, blijkt ook uit onderzoek. Het land gaat naar de haaien, zeggen veel mensen, maar met mij gaat het goed.

‘Wat ik probeer te doen is een beeld schetsen van een opwindende, inspirerende manier van leven, die naar mijn idee beter is dan het leven dat we op dit moment leiden. Dat is ontzettend stressvol, het creëert veel angst en problemen op het gebied van geestelijke gezondheid. Ons leven is heel competitief, wat leidt tot agressie en gevoelens van vernedering. Dat wordt nog eens versterkt door de sociale media. Die gaan helemaal over vergelijking en dat kan psychologisch heel schadelijk zijn. Niet alleen de vergelijking met anderen, die allemaal prachtige levens lijken te leiden, maar ook met je eigen idealen. Tegenwoordig veranderen de *beauty settings* op je telefoon al automatisch je foto. Je ziet er slanker en gladder uit dan in het echt. Je kijkt in de spiegel en voldoet niet eens aan je eigen foto.’

Hoe kun je die concurrentie afremmen?

‘Door anders met mensen om te gaan. Door hun succes als jouw succes te zien. In plaats van, zoals de Amerikaanse schrijver Gore Vidal zei: elke keer als ik een vriend succes zie hebben, sterft er iets in mij. Als je deel uitmaakt van een gemeenschap, wil je dat die

gemeenschap succes heeft. Het is een andere manier van leven.'

Gore Vidals gevoel is wel heel menselijk.

'Natuurlijk, en hij verwoordt het prachtig. Maar zo wil ik niet zijn. Als ik mezelf op zulke gevoelens betrap, denk ik: ik ben de verkeerde richting ingeslagen. En de samenleving als geheel is de verkeerde richting ingeslagen. Dat is het probleem van het neoliberalisme: het gaat alleen om winnaars en verliezers.'

Zijn veel burgers niet gehecht aan materieel bezit? Zijn ze bereid om af te zien van consumptie om het milieu te redden?

'Je kunt niet tegen mensen zeggen: het is verkeerd om zo te leven, het is verkeerd om een grotere auto te willen. Je moet alternatieven creëren, gemeenschappen waarbij ze zich betrokken voelen. Pas dan kun je over de milieucrisis praten.'

Monbiots werk is ook de reflectie van zijn levensloop. Hij studeerde aan Brasenose College in Oxford en knapte af op de intens competitieve sfeer. 'Het was een snelkookpan. Iedereen vocht om aandacht. Wie krijgt de beste aanbiedingen voor banen? Wie wordt voor de juiste clubs uitgenodigd?'

Daarna werkte hij enkele jaren als onderzoeksjournalist voor de BBC. Hij maakte op hardhandige wijze kennis met het neoliberalisme, toen de directeur-generaal van de BBC werd ontslagen door de regering van Margaret Thatcher. 'De dag daarna kwam mijn baas binnen en zei: *that's it*, voorlopig geen onderzoeksjournalistiek meer. De BBC veranderde van een dappere organisatie in een bedrijf dat werd gedomineerd door angst en aanpassing aan de macht.'

Monbiot nam ontslag en vertrok naar het buitenland. Hij werkte een tijdje met kleine boeren in Brazilië, die zich verzetten tegen de diefstal van hun land door grootgrondbezitters. 'Daar heb ik mijn politieke opvoeding genoten. De boeren werden gesteund door de katholieke kerk, door priesters die de bevrijdingstheologie

aanhingen en de boeren onderwezen. Daar lag ik in een hangmat in een lemen hutje, omgeven door boeren die over Gramsci en Marx praatten. De meesten waren analfabeet, maar ze hadden een geweldige orale traditie, waardoor ze ongelooflijk veel konden onthouden. Ze praatten zichzelf naar de overwinning. Elke avond zaten ze om het vuur over strategieën te praten. Een dorp verderop stond een tv-antenne. Daar zaten ze elke avond tv te kijken.'

Bewijst dat niet dat mensen gelukkig zijn met de consumptiemaatschappij?

'Ze waren niet zo gelukkig toen ze hun land verloren. Dat is een van de dingen die de consumptiemaatschappij met je doet. Je consumeert het denken van iemand anders, in dit geval een rechtse tv-zender.'

Zit er iets van de nobele wilde in uw werk? De mens is van nature goed, maar wordt verpest door de samenleving?

'Op zichzelf geloof ik niet in de nobele wilde. Maar de neurowetenschap, de sociale psychologie, de antropologie en de evolutionaire biologie wijzen allemaal in dezelfde richting: de mens is spectaculair empathisch en altruïstisch, als de omstandigheden dat toelaten. Het is een aangeboren neiging, sterker dan het verlangen naar macht en rijkdom. Dat is ook het mooie: we hoeven de menselijke natuur niet te veranderen, we moeten haar alleen bloot leggen.'

George Monbiot spreekt zaterdag 27 oktober om 12.00 uur in debatcentrum Arminius in Rotterdam, en om 20.00 uur in De Balie in Amsterdam.

MEER OVER GEORGE MONBIOT KUNST, CULTUUR EN ENTERTAINMENT POLITIEK
GROOT-BRITTANNIË WETENSCHAP EN TECHNOLOGIE KUNST EN ENTERTAINMENT